

Αντιμετώπιση της ασυνέχειας του ιστού: Το παράδειγμα της οδού Πειραιώς

Κων/νου Μωραΐτη
επίκ. καθηγητή
Τμ. Αρχιτεκτόνων ΕΜΠ

Εισαγωγή

Παρουσιάζεται εδώ μια πρόταση που εξετάζει τη δυνατότητα ανάπλασης της αστικής ζώνης, που οφείται από τον κυκλοφοριακό άξονα της οδού Πειραιώς και τις δύο όμορες προς αυτόν γραμμικές ζώνες, που αναπτύσσονται στις πλευρές του⁽¹⁾.

Η Πειραιώς χρησιμοποιείται ως παράδειγμα για να διερευνηθούν θεωρητικά δύο επιμέρους προβλήματα του αστικού ιστού, καθώς και ένα εργαλείο ανάλυσής του.

1. Το πρόβλημα της ασυνέχειας ανάμεσα σε τμήματα της πόλης. Το πρόβλημα αυτό αντιμετωπίζεται με μια σειρά από αναπλάσεις.

2. Το πρόβλημα της ανεπαρκούς παρουσίας φυσικών στοιχείων, όπως το πράσινο και το νερό, στο χώρο της πόλης. Το δεύτερο αυτό θέμα, η πρόταση το προσεγγίζει με την αυξημένη συμπειροχή των φυσικών διαμορφώσεων στις περιοχές ανάπλασης και γενικότερα, με την πρόταση σύζευξης των κατασκευών και των φυσικών στοιχείων. Στην πρόταση αυτή δόθηκε το όνομα "οικομηχανική".

Το εργαλείο που διερευνήθηκε είναι το "εικονικό τοπίο". Πρόκειται για τρισδιάστατα σχεδιάσματα ηλεκτρονικού υπολογιστή, με τα οποία ελέγχονται οι προτεινόμενες αναπλάσεις.

Το γενικό ενδιαφέρον της πρότασης

Η πρόταση, με αφορμή την οδό Πειραιώς, αναφέρεται σε μια σειρά από τυπικά αστικά προβλήματα. Κάποια από αυτά μπορούμε να τα εντοπίσουμε σε περισσότερες από μια αστικές περιοχές του λεκανοπέδιου της πρωτεύουσας, όσο και σε άλλες ελληνικές πόλεις. Τα προβλήματα αυτά αποτελούν ερωτήματα που απασχολούν το σύγχρονο αστικό σχεδιασμό και γενικότερα τη σύγχρονη αρχιτεκτονική τοπίου.

Με την έννοια αυτή, οι βασικές ιδέες της πρότασης, μπορούν να θεωρηθούν παραδειγματικές και εφαρμόσιμες σε ένα ευρύτερο φάσμα αναπλά-

σεων. Είναι εξάλλου χαρακτηριστικό, πως οι προτάσεις για την οδό Πειραιώς, παρουσιάζουν συνάφεια στόχων και συνθετικών χειρισμών, με μια άλλη πρόταση, για την ανάπλαση της παραλιακής ζώνης της Πάτρας⁽²⁾.

1. Το πρόβλημα της αστικής ασυνέχειας. Η περιπτώση της οδού Πειραιώς

Το μεγαλύτερο πρόβλημα το οποίο χαρακτηρίζει την αστική ζώνη κατά μήκος της οδού Πειραιώς, είναι το πρόβλημα του ρήγματος που προκαλεί στον ιστό της πόλης.

Η ασυνέχεια αυτή, εκδηλώνεται με έντονες διαφορές στις χρήσεις γης, όπως κατοικία και βιομηχανία. Και στις δύο παρείς της οδού Πειραιώς, διαμορφώθηκαν, κατά τις παλαιότερες περιόδους βιομηχανικής ανάπτυξης, εκτεταμένες εγκαταστάσεις βιομηχανιών, αποθηκών ή άλλων συναφών χώρων, που έρχονται σε προφανή αντίθεση με τις γειτονικές περιοχές κατοικίας.

Στην περίοδο της έντονης βιομηχανικής δραστηριότητας, η διαφορά χρήσης σήμιανε και σοβαρή λειτουργική όχληση. Ωστόσο, η βιομηχανία σήμιανε επίσης, προσφορά θέσεων εργασίας. Η κοινωνική της σημασία ήταν μεγάλη. Η σχέση κατοικίας και βιομηχανίας ισχυρή. Το ρήγμα γεφυρώνατον. Η πρόσφατη αποβιομηχάντηση, αντίθετα, και η εγκατάλειψη των βιομηχανικών κτιρίων, οδήγησε στη δημιουργία νεκρών περιοχών και η ασυνέχεια χαράσσει έντονα το χώρο.

2. Προτάσεις

2.1 Αναπλάσεις

Στις προτάσεις που παρουσιάζονται για την οδό Πειραιώς, η αντιμετώπιση του προβλήματος γίνεται με παραδειγματική ανάπλαση τεσσάρων επιμέρους περιοχών.

Αυτές είναι:

- Η περιοχή τομής της οδού Πειραιώς με την οδό Χαμοστέρνας.
- Η περιοχή του Ρουφ.
- Η περιοχή της τομής της οδού Πειραιώς με τον ποταμό Κηφισό.

- Η περιοχή της κατάληξης της οδού Πειραιώς, στη σύνδεση της, με την οδό Γρηγορίου Λαμπράκη.

Οι προτεινόμενες αναπλάσεις στις περιοχές αυτές, αφορούν την υλοποίηση υπαίθριων ζωνών αναψυχής και κομβικών κτιρίων δημόσιας πολιτιστικής ή κοινωνικής χρήσης, τα οποία συμπληρώνονται με ελαφρότερες κατασκευές, κατά μήκος του δρόμου. Διαμορφώνονται έτσι, περιοχές με τοπική και υπερτοπική λειτουργία, ανοικτές στο κοινό και αίρεται η πρώτη αιτία ασυνέχειας στις χρήσεις ανάψεως στις περιοχές κατοικίας και στις εγκαταλελειμμένες βιομηχανικές εκτάσεις.

Και στις τέσσερις περιοχές ανάπλασης, οι χρήσεις που προτείνονται περιλαμβάνουν την τοπική γεφύρωση της οδού Πειραιώς, σκοπεύοντας να προσφέρουν ουσιαστική σύνδεση ανάμεσα στα χωρισμένα σήμερα, από τον κυκλοφοριακό άξονα, απέναντι τμήματα της πόλης. Αίρεται έτοι ο δεύτερος όρος της αστικής ασυνέχειας, που είναι χωρικός: η οδός Πειραιώς ως ρήγμα.

2.2 Η δομική ιδιαιτερότητα του δρόμου. Ο δρόμος ως "σπονδυλική στήλη"

Οι κατασκευές γεφύρωσης εξασφαλίζουν ένα σύστημα συνδέσεων μεταξύ των δύο πλευρών του δρόμου. Οι συνδέσεις αυτές προϋποθέτουν όμως, μια ακολουθία σχεδιασμού, παράλληλη προς τον κυκλοφοριακό άξονα.

Η οδός Πειραιώς, επηρεάζει την πόλη προσδιορίζοντας με έμφαση γραμμικές ζώνες στις δύο πλευρές της. Αυτή η συγκεκριμένη δομή του συγκονινωνιακού καναλιού, αναδεικνύει τα μέτωπα του δρόμου, έτσι ώστε, οι επιμέρους προτάσεις να αποκτούν τη συνθετική συνοχή τους, ως σημεία μιας συνολικότερης παρέμβασης κατά μήκος της Πειραιώς και ως επιμέρους σημεία μιας συνολικότερης αναφοράς στον άξονα του δρόμου.

Αν παρομοιαστούν οι υπέργειες γεφυρώσεις με τα πλευρά ενός σκελετού, που αναπτύσσονται σε αρκετό μήκος και προς τις δυο πλευρές του αστικού σώματος, τότε η Πειραιώς δηλώνεται με σαφήνεια ως η "σπονδυλική στήλη" της σύνθεσης. Την πολεοδομική σημασία αυτής της "σπονδυλικής στήλης", η πρόταση θα έπρεπε οπωδόπτο να την ενισχύσει. Έτοι, οι τέσσερις περιοχές παρέμβασης, αποτελούν υποδείγματα μιας ευρύτερης συνθετικής σειράς προτάσεων, οι οποίες στην ολοκληρωμένη τους μορφή, θα πρέπει να παρακολουθούν την κίνηση κατά μήκος του δρόμου και να επισημαίνουν, παρά την θηλημένη απαλοφή ή την αναγκαστική απώλεια κάποιων "σπονδύλων", την οργανική σύνδεση της Αθηναϊκής πρωτεύουσας με το επίνειό της.

Η επανάκτηση του βάθους;

2.3 Κομβικά κτίρια - κατασκευές - διάδοροι

Η πρόταση μιας σειράς από κομβικά κτίρια, με λειτουργίες δημόσιας χρήσης, επιχειρεί την ενίσχυση της σημασίας του δρόμου.

Εκτός από τα κομβικά κτίρια, προτείνονται στις πλευρές της Πειραιώς, λιγότερο συμπαγείς κατασκευές, που αναπτύσσονται παράλληλα προς τον άξονά της. Είναι γραμμικοί στεγανισμένοι, ημιυπάθρων χώροι. Προορίζονται να αναπαράγουν, με μονιμότερο τρόπο, μια διαπερατή ικανιματική αντίληψη, να αποτελέσουν χώρους περιπάτου και αναψυχής και υπόβαθρα φύτευσης. Παράγουν διάτοπη μέτωπα και τονίζουν το βάθος παράλληλων πλευρικών επιπέδων, που απομαρτύρονται από το όριο του δρόμου. Τις αποκαλούμε κατασκευές-διαδρόμους, αντιδιαστέλοντάς τις προς τα κομβικά κτίρια και τις κατασκευές γεφύρωσης.

2.4 Οι κατασκευές γεφύρωσης⁽³⁾

Στην περίπτωση της οδού Πειραιώς, οι κατασκευές γεφύρωσης του δρόμου είναι υπέργειες διαβάσεις που αρθρώνονται με τους υπαθρώους δημόσιους χώρους, οι οποίοι σχετίζονται με τις παρόδιες κατασκευές σε οργανική συνέχεια με τις κατασκευές-διαδρόμους. Οι υπέργειες διαβάσεις διαμορφώνονται, έτοι ώστε, εκτός από

τις δυνατότητες απρόσκοπτης διέλευσης του κοινού, να λειτουργούν, επίσης, ως τόπος περιπάτου.

Για τον λόγο αυτό συσχετίζονται με τους ανοικτούς δημόσιους χώρους στις παρείες της Πειραιώς, όπως και με τα κομβικά κτίρια δημόσιας χρήσης. Σε σχέση με τα κτίρια αυτά, οι υπέργειες διαβάσεις σχεδιάστηκαν, έτοι ώστε, να αποτελούν περιοχές εκτόνωσης της εσωτερικής κτιριακής λειτουργίας. Το πλάτος των διαβάσεων, προτείνεται μεγαλύτερο ή ίσο των δύο εκατό μέτρων, ώστε να γίνεται δυνατή η χρήση τους και κατά την εγκάρια έννοια. Επιπλέον, προτείνεται η διαμόρφωση στεγανισμένων καθιστικών, που το μεγάλο ύψος τους από το έδαφος θα τα καθιστά προνομιακά σημεία θέασης (belvedere) είτε πριν τον Παρθενώνα είτε πριν το Πειραιϊκό λιμάνι. Πάντως, η χαρακτηριστική ιδιότητα των υπερυψωμένων κατασκευών γεφύρωσης, είναι η διαμόρφωσή τους, έτοι ώστε, να αποτελούν υπερυψωμένους φρεοί πρασίνου (υπερυψωμένοι κήποι).

2.5 Επέμβαση στο αστικό τοπίο και επεξεργασία των φυσικών στοιχείων του

Το τοπίο της Αθήνας έχει ανάγκη ανασυγχρότησης των δομικών του χαρακτηριστικών. Έμφαση πρέπει να δοθεί στη διαμόρφωση εκτάσεων αστικού πρασίνου, στην αύξηση της φύτευσης και στην παρεμβολή στοιχείων νερού. Οι υπερυψωμένες κατασκευές προσφέρουν τα βάθρα, της αφ' ημηλού συνολικής θέασης της πόλης, άλλα και πολύ ειδικότερα, αποτελούν την εσχάρα ανάπτυξης των φυτών και της μετακίνησης του πρασίνου ποταμού, από τη μια πλευρά του δρόμου στην άλλη. Ο σχεδιασμός κατασκευών, προορισμένων να καλυφθούν από τη φύτευση, περιγράφεται στη συνέχεια.

3. Στοιχεία μιας γενικότερης θεωρητικής προσέγγισης.

Η "οικομηχανική" πρόταση: σύζευξη τεχνήματος και φυσικών στοιχείων

Στην ευρύτερη διατύπωσή της, η "οικομηχανική", είναι η διαδικασία σύζευξης τεχνήματος και φυσικού στοιχείου. Είναι η βασική συνθήκη συγκρότησης του αστικού τοπίου.

Με όρους διατύπωσης πολιτιστικής οικολογίας, η "οικομηχανική" αντιλαμβάνεται τον αστικό χώρο, ως το πεδίο συσχέτισης του πολιτισμού με τη φύση. Η πόλη επιδομέται με υπόβαθρο τη φύση και τη μεταλλάσσει ώστε να παραχθεί. Το αποτέλεσμα αυτής της μεταλλαγής, αποτελεί μια νέα "αστική φύση". Στο πλαίσιο αυτής της ερμηνείας η πόλη αναγνωρίζεται ως η φυσική κοιτίδα του αστού. Αναγνωρίζεται επίσης, ότι οι φυσικές και τεχνητές δομές, εναλλάσσονται αιωνιώδως τους ρόλους τους. Τα φυσικά είδη υφίστανται πολιτιστική επεξεργασία, ενώ τα τεχνήματα αναδύονται ως γεγονότα "αυτοφυή" της αστικής κοινωνίας.

Απροσχεδίαστες εκφράσεις αυτής της συσχέτισης, δίδονται από τις εγκαταλειπόμενες βιομηχανικές εγκαταστάσεις, που αποτελούν σημεία όπου θα εφαρμοστεί η "οικομηχανική" πρόταση. Στα εγκαταλειπόμενα οικόπεδα της πόλης, οι φυτικές εκφύσεις διαπλέκονται με τα οικοδομικά κελύφη και με τα αχρηστευμένα μηχανήματα, υλοποώντας την υπέρβαση της αστικής "αυνέχειας". Όχι μόνο της χωρικής αυνέχειας μεταξύ κάποιων συγκεκριμένων περιοχών, αλλά και της πολιτιστικής αυνέχειας, ανάφεσα στις φυσικές και πολιτιστικές διεργασίες.

4. Διερευνήσεις μέσω του εικονικού τοπίου

Η αντίληψη για το αστικό τοπίο, θεωρεί ως κεντρική την επιρροή των φυσικών στοιχείων. Με ανάλογη έμφαση είναι υποχρεωμένη να εξετάσει και κάτι εξίσου σημαντικό, για τη δυτική αντίληψη του τοπίου.

Πρόκειται για τις μεθόδους επεξεργασίας της εικόνας. Σε παλαιότερες περιόδους, η τοπική ερμηνεία περιελάμβανε, ως κύρια έκφρασή της, την παράσταση κατά τα πρότυπα της ζωγραφικής τοπογραφίας. Αντίληψη βέβαια που φάνηκε να υποχωρεί κάτω από την πίεση νέων τρόπων παράστασης. Της φιλικής καταγραφής, για παράδειγμα, που πρώτη προώθησε μια κινητοπότερη αντίληψη για τον τόπο.

Στο παραδειγμα της οδού Πειραιώς, η τοπική ερμηνεία περιέλαβε τον "παράλληλα" συστήματα προσομοιώσεις:

- Τον διδιάστατο σχεδιασμό, με συνήθεις γραμμικές μεθόδους.

- Τον σχεδιασμό με συστήματα τρισδιάστατης προσομοίωσης στον ηλεκτρονικό υπολογιστή.

- Την καταγραφή με μαγνητοσκόπηση.

Δοκιμάστηκε η χρήση συστημάτων τρισδιάστατης προσομοίωσης στον ηλεκτρονικό υπολογιστή και ως συνθετικών εργαλείων. Προέκυψαν εικόνες που διαρκώς μεταβάλλονται. Αντιμετωπίζομενες μεμονωμένα, έδιναν σαφώς φτωχότερα αποτελέσματα.

Η κίνηση από τη μα εικόνα στην άλλη και η αφομοίωση από τις προκύπτουσες παραστάσεις άλλων παραστάσεων, βοηθούν τον σχεδιαστή να αποκά μια κιναισθητική αντίληψη του τοπίου που είναι φανερή.

Είναι ενδιαφέρουσα η σύγκριση των προηγούμενων τρόπων επεξεργασίας του τοπίου με τη μαγνητοσκοπημένη καταγραφή. Είναι μια μέθοδος συνθετικής επεξεργασίας του τοπίου, επίσης συμβατή με τον ηλεκτρονικό υπολογιστή.

Από τη σύγκριση αυτή προκύπτει ότι η τοπική αντίληψη εκτεταμένων αστικών ενοτήτων, δεν μπορεί να

υπάρξει ως κλειστή ενότητα παραστάσεων

Αντίθετα, από μία συνθετική προσέγγιση που επιμένει να εξετάζει το τοπίο, αναλύοντας αποκομμένες δομές, αντιλαμβανόμαστε τις τοπικές παραστάσεις, ως ανοικτές δομές παραλλαγών. Μεταξύ τους δημιουργούνται διαρκώς νέες αισθητηριακές ή εννοιολογικές συνέχειες ή αντίστροφα, δεδομένες συνάφειες καταργούνται και παραστάσεις αποσπώνται από το περιβάλλον τους, προκεμένου να συνευθεωρούν με άλλες παραστάσεις ή αποσπάσματα παραστάσεων.

Αντί επιλόγου

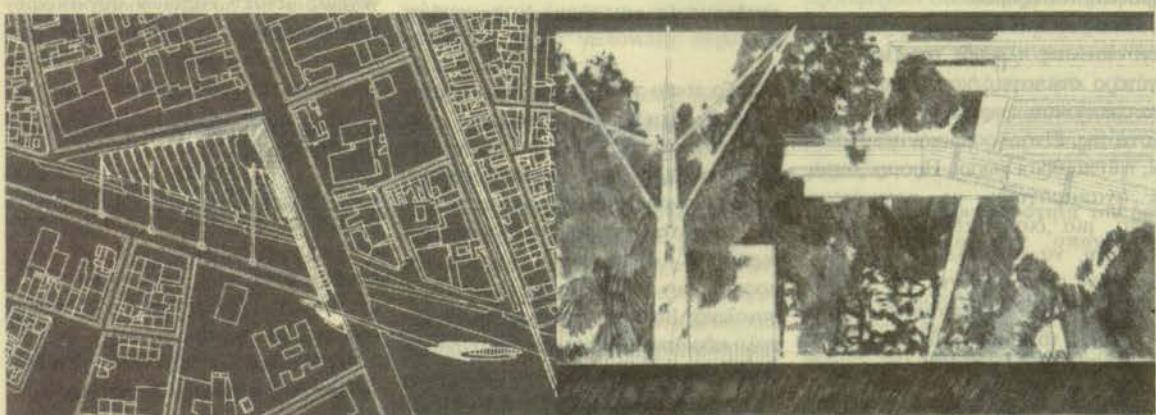
Με αφορμή την οδό Πειραιώς, εξετάστηκαν τρεις περιπτώσεις ασυνέχειας. Η ανάλυσή τους, όπως και η συνθετική τους αντιμετώπιση, αποτελούν γενικότερα θέματα, πολύ ευρύτερα από τη μεγάλη όντως σημασία της οδικής σύνδεσης ανάμεσα στην Ελληνική πρωτεύουσα και στο επίνειό της.

Η έρευνα της λειτουργικής ασυνέχειας αστικών περιοχών και των δυνα-

τοτήτων άρσης της, ο σχολιασμός της ασυνέχειας, ανάμεσα στη φυσική και τη δομική διαμόρφωση του αστικού τοπίου και των μορφών υπέρβασής της, η περιγραφή της ασυνέχειας ή της συνέχειας των παραστάσεων, που με διαφορετικούς τρόπους αποδίδουν το τοπίο αυτό, όλες οι παραπάνω προσεγγίσεις, αφορούν στον πολεοδομικό σχεδιασμό και την αρχιτεκτονική του αστικού τοπίου γενικότερα.

Βιβλιογραφία

- Ashworth G J.- Tumbridge J E., *The tourist- historic city*, belhaven press, Great Britain, 1990.
- Cazes G. - Potier F., *Le tourisme urbain*, Paris, puf que sais-JE, 1996
- Επιτροπή Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, Αποφάσεις 92/421, 93/C 128/09, 94C, 122/07 για τις κοινοτικές δράσεις υπέρ του τουρισμού.
- Ζαχαράτος Γ., *Τα προβλήματα και οι προοπτικές του τουρισμού στην Ελλάδα*, στο: Πολιτική και Κοινωνία- Οικονομία- Εξ. Σχέσεις. Αθήνα, Παπαζήσης, 1988.

ΠΥΡΦΟΡΟΣ 1998

ΠΑΡΕΜΒΑΣΗ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗ ΚΗΦΙΣΟΥ
ECO TECHNO DOTS

ΕΛΛΗΝΟΠΟΛΙΣΑ Ρ.Σ.Ι.Σ.4
ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΕΣ
ΠΑΡΕΜΒΑΣΗ ΕΠΙ ΤΗΣ ΚΩΣΤΑΣ ΜΟΡΑΙΤΗΣ
ΟΔΟΥ ΠΕΙΡΑΙΩΣ ΠΑΝΟΣ ΝΙΚΟΛΑΙΔΗΣ
ΚΑΤΕΡΙΝΑ ΧΕΛΙΔΩΝΗΣ

- Κομίλης Π., *Χωρική ανάλυση των τουρισμού*, ΚΕΠΕ, Αθήνα, 1986.
 - Κοκκώσης Χ., Παρπαϊδης Α., *Φέροντας ικανότητα: καταλύτης διαμόρφωσης αρμονικών σχέσεων τουρισμού και περιβάλλοντος*, Τεχνικά Χρονικά ΤΕΕ, 5/1995.
 - Law C M., *Urban tourisme attracting visitors to large cities*, Mansele - London, 1993.
 - Page SJ, *Urban tourisme*, ed, routledge, 1995.
 - Savignac A.E.-Παγκόσμιος Οργανισμός Τουρισμού, *The consolidation of the Tourism Industry: Its Importance to the Global Economy*, στο 4ο Διεθνές Συνέδριο του Παγκόσμιου Οργανισμού Ιστορικών Πόλεων: Ο τουρισμός και οι πόλεις της Παγκόσμιας Κληρονομιάς, Έβρος Πορτογαλίας, Σεπτέμβριος 1997.
 - Τσάρτας Π., *Τουρίστες, Ταξίδια, Τόποι*. Εξάντας, Αθήνα 1996.